

UCHWAŁA Nr /2017

RADY POWIATU WIERUSZOWSKIEGO

z dnia 2017 r.

**w sprawie przyjęcia Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz
Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022**

Na podstawie art. 12 pkt. 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 814 i poz. 1579) w związku z art. 6 ust. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Zobowiązuje się Zarząd Powiatu Wieruszowskiego do corocznego przedkładania Radzie Powiatu Wieruszowskiego sprawozdania z realizacji Programu, o którym mowa w § 1.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Wieruszowskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

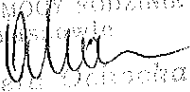
UZASADNIENIE
do Uchwały Nr /2017
RADY POWIATU WIERUSZOWSKIEGO
z dnia 2017 r.
w sprawie przyjęcia Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz
Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022

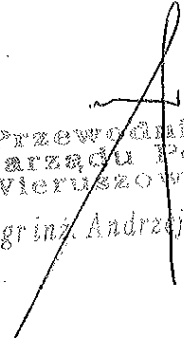
Zgodnie z treścią art. 6 ust. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 poz. 1390) do zadań powiatu należy opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

W związku z tym, że Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Wieruszowskim na lata 2011-2016 zakończył się w 2016 roku, należy przyjąć nowy program na kolejne lata 2017-2022.

Program ułatwi realizację przez Powiat Wieruszowski aktywnej polityki zmierzającej do przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim, w tym usprawni koordynowanie działań na rzecz zarówno osób dotkniętych przemocą jak i sprawców przemocy w rodzinie. Ponadto w/w Program jest podstawą do pozyskania dodatkowych środków na realizację działań w obszarze przemocy w rodzinie.

W związku z powyższym podjęcie uchwały jest uzasadnione.

KIEROWNIK POWIATOWEGO
CENTRUM POMOCY RODZINIE
w Wieruszowie

mgr Elżbieta Ochotnicka

Przewodniczący
Zarządu Powiatu
Wieruszowskiego
mgr inż. Andrzej Szymanek

**Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy
w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy
w Rodzinie na lata 2017 – 2022**

Wieruszów 2017 rok

Spis treści

I Wstęp.....	3
II Podstawy prawne.....	4
III Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim.....	5
1. Charakterystyka zjawiska przemocy w powiecie wieruszowskim.....	7
2. Wnioski z diagnozy-analiza SWOT.....	8
IV Cele, założenia oraz adresaci Programu.....	17
V Obszary, rodzaje działań oraz wskaźniki realizacji Programu.....	18
VI Monitoring i ewaluacja Programu.....	21

I Wstęp

„Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017 – 2022”, zwany dalej Programem jest dokumentem, który ma skoordynować działania realizowane na rzecz mieszkańców powiatu wieruszowskiego borykających się z przemocą w rodzinie. Opracowanie i realizacja Programu jest wykonaniem postanowień art. 6 ust. 3 pkt. 1 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Program pozwoli na podjęcie działań w kierunku przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim. Jego głównym celem jest: **„Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim”**.

Zaplanowane w Programie zadania stanowią kontynuację Programu realizowanego w latach ubiegłych tj. 2011-2016, którego głównym celem było: Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w Powiecie Wieruszowskim”. Opracowany został przez pracowników PCPR m.in.: w oparciu o doświadczenia wynikające z realizacji poprzedniego Programu. Ponadto poprzedzony został diagnozą środowiska lokalnego w obszarze przemocy w rodzinie.

Niniejszy Program jest spójny z Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 i Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Wieruszowskim na lata 2014-2020.

Podstawę Programu stanowi podejście interdyscyplinarne, zgodnie z którym wszelkie prace na rzecz pomocy rodzinie powinny być planowane oraz wprowadzane przez specjalistów z różnych dziedzin, przedstawicieli różnych instytucji i organizacji.

Zadaniem Programu oprócz wdrożenia działań profilaktycznych podnoszących świadomość społeczną na temat przemocy jest podjęcie czynności niekierowanych zarówno na osoby doznające przemocy jak i osoby stosujące przemoc. Konieczne jest promowanie metod wychowawczych bez użycia przemocy, zapewnienie ochrony i pomocy osobom dotkniętym przemocą oraz realizacja oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

II. Podstawy prawne programu

Działania w zakresie zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim podejmowane i realizowane będą w oparciu o następujące akty prawne.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390)
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2016 poz. 930 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2016 poz. 487 z późn. zm.)
5. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2016 poz. 224 z późn. zm.)
6. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 poz. 575 z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2016 poz. 814 z późn. zm.)
8. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 poz. 446 z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2016 poz. 1782 z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r., poz. 1137z późn. zm.)
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749 z późn. zm.)
12. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817)
13. Uchwała nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (M.P. 204, poz. 445)

III. Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim

Przemoc w rodzinie to problem społeczny, trudno mierzalny jednakże dotyczący osób w każdym społeczeństwie. Pojęcie „przemocy” wiąże się ściśle z pojęciem poszanowania godności człowieka. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej uznaje istnienie godności ludzkiej i stanowi, że musi być ona szanowana i chroniona. W rozdziale I zatytułowanym *Godność* Karta wymienia *prawo do życia, prawo do integralności cielesnej* oraz zakazuje tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, karania oraz niewolnictwa i pracy przymusowej. Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. W Polsce kobieta i mężczyzna mają równe prawa, w tym w życiu rodzinnym. Szczególną ochroną objęte są prawa dziecka. W naszym kraju poddawanie torturom, okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu jest niezgodne z prawem. Zdarzają się jednak sytuacje, gdy to prawo jest łamane. Dochodzi wówczas m.in.: do przemocy w rodzinie, która narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej. Obowiązkiem władz publicznych jest zapewnienie wszystkim obywatelom równego traktowania i poszanowania ich praw i wolności. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie definiuje pojęcie przemocy w rodzinie jako jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub wspólnie gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. W/w ustawa nakłada na odpowiednie służby określone obowiązki i zadania oraz określa zasady postępowania zarówno wobec osób doznających przemocy jak i ją stosujących. Dodatkowo postępowanie służb normalizuje Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”.

Wyróżnia się główne formy przemocy:

Przemoc fizyczna:

- bicie, popychanie, kopanie, duszenie, bicie przedmiotami, parzenie, policzkowanie.

Przemoc psychiczna:

- wyśmiewanie, szydzenie, lżenie, okazywanie braku szacunku, poddawanie stałej krytyce, kontrolowanie i ograniczanie kontaktu z bliskimi.

Przemoc seksualna:

- wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi.

Inny rodzaj zachowań:

- zmuszanie do oddawania uzyskiwanych środków finansowych, uniemożliwienie podjęcia pracy, niezaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych,

- niszczenie rzeczy osobistych,
- demolowanie mieszkania,
- wynoszenie sprzętów domowych i ich sprzedawanie,
- pozostawianie bez opieki osoby, która z powodu choroby, niepełnosprawności bądź wieku nie może samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb,
- zmuszanie do picia alkoholu,
- zmuszanie do zażywania środków odurzających, substancji psychotropowych lub leków.

Cechy charakteryzujące przemoc w rodzinie:

- intencjonalność co oznacza, że przemoc jest zamierzonym działaniem sprawcy mającym na celu podporządkowanie i kontrolowanie ofiary,
- występowanie w relacjach między ofiarą a sprawcą nierówności sił na korzyść sprawcy, co sprawca wykorzystuje, by naruszyć podstawowe prawa ofiary (np.: prawo do nietykliwości fizycznej, godności czy też szacunku, zdarza się również, że naraża on zdrowie, a nawet życie ofiary na poważne szkody),
- sprawca powoduje u ofiary cierpienie i ból.

Ponadto występują cykle przemocy:

1. Faza narastania napięcia – początkiem cyklu jest zwykle wyczuwalny wzrost napięcia, narastające sytuacje konfliktowe,
2. Faza ostrej przemocy – następuje wybuch agresji, sprawca przemienia się w kata, może dokonać strasznych czynów nie zwracając uwagi na krzywdę innych,
3. Faza miodowego miesiąca – to okres skruchy i okazania miłości. Do sprawcy zaczyna docierać to co się wydarzyło. Zaczyna przepraszać, obiecywać poprawę, staje się uczynny i miły, stara się załagodzić sytuację. Pozwala ofierze mieć nadzieję, że teraz wszystko zmieni się na lepsze.

Ofiarami przemocy są najczęściej osoby słabsze fizycznie, psychicznie, o niskim poczuciu wartości i uzależnieni od sprawcy. Bardzo często są to dzieci i kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, starsze, niesamodzielne. Zdarza się, że przemocą dotknięci są również mężczyźni. Przemoc w rodzinie stosunkowo często wiąże się z nadużywaniem alkoholu przez sprawcę przemocy. Zasadniczo przemoc jest zjawiskiem niejednorodnym, trudno mierzalnym, trudnym do zdiagnozowania.

Trudno jest oszacować skalę występowania przemocy w Polsce, w tym również w powiecie wieruszowskim. W celu zdiagnozowania zjawiska przemocy na terenie powiatu wieruszowskiego wykorzystano dane z lat 2013 – 2016 własne tj. Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Wieruszowie (PCPR w Wieruszowie) oraz zebrano dane w tym zakresie z poszczególnych gmin (dane z ośrodków pomocy społecznej – OPS i Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – GKRPA), Komendy Powiatowej Policji w Wieruszowie (KPP w Wieruszowie), Miejskiego Ośrodka Profilaktyki Terapii Uzależnień i Współzależnienia w Wieruszowie (MOPTUiW w Wieruszowie), organizacji pozarządowej działającej w zakresie przeciwdziałania przemocy (Towarzystwo Przyjaciół Dzieci w Wieruszowie – TPDOM w Wieruszowie), Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Wieruszowie (PPP w Wieruszowie) oraz szkół ponadgimnazjalnych z terenu powiatu (Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. St. Staszica w Wieruszowie (ZSP), Zespół Szkół

Ogólnokształcących im. M. Kopernika w Wieruszowie (ZSO), Zespół Szkół Rolniczych im. W. Baranowskiego w Lututowie (ZSR)).

Przeanalizowano stosowanie procedury „Niebieskie Karty” w powiecie wieruszowskim.

1. Charakterystyka zjawiska przemocy w powiecie wieruszowskim.

Powiat wieruszowski obejmuje siedem gmin: Bolesławiec, Czastary, Galewice, Lututów, Łubnice, Sokolniki, miasto i gminę Wieruszów. Obszar 577 km² zamieszkiwany jest przez 42.169 mieszkańców (dane GUS na dzień 30 czerwca 2016 r.). Średnio 1 km² zamieszkuje 73 osoby. Wśród tych osób są również osoby doznające przemocy domowej.

Poniżej przedstawiono dane wskazujące liczbę interwencji domowych przeprowadzonych przez funkcjonariuszy KPP w Wieruszowie na terenie powiatu wraz ze wskazaniem liczby założonych przez służby do tego uprawnione „Niebieskich Kart”.

Tab. 1 Liczba interwencji przeprowadzonych na terenie powiatu wieruszowskiego w stosunku do liczby założonych Niebieskich Kart („NK”) przez poszczególne służby.

	2013							2014							2015							RAZEM lata 2013-2015	
	Policja	OPS	PCPR	Służba zdrowia	Oświata	GKRPA	Razem	Policja	OPS	PCPR	Służba zdrowia	Oświata	GKRPA	Razem	Policja	OPS	PCPR	Służba zdrowia	Oświata	GKRPA	Razem		
Liczba interwencji domowych	787						787	634						634	421							421	1842
Liczba założonych „NK” - ogółem	67	15	1	0	0	0	83	67	16	5	1	1	0	90	70	19	3	0	1	0	93	265	

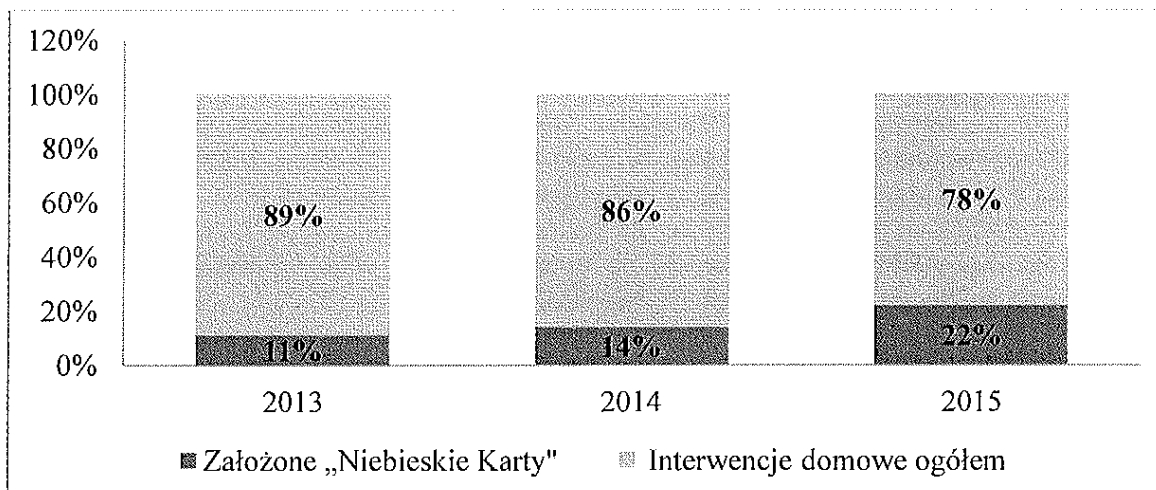
Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP w Wieruszowie oraz zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Powyższe dane wskazują, że procedura „NK” wszczynana jest głównie przez KPP w Wieruszowie oraz instytucje pomocy społecznej, w tym głównie ośrodki pomocy społecznej. Rzadko procedurę wszczynają placówki oświatowe oraz służby zdrowia. Na terenie powiatu wieruszowskiego w latach 2013-2015 nie odnotowano wszczęcia procedury przez gminne komisje rozwiązywania problemów społecznych.

Liczba przeprowadzonych interwencji domowych przez KPP w Wieruszowie maleje od 2013 roku. Natomiast liczba założonych „NK” nieznacznie rośnie.

Analizując powyższą tabelę można zauważyć, że w latach 2013 - 2015 stosunek założonych „NK” do przeprowadzonych interwencji domowych przez KPP w Wieruszowie wyniósł 14%. Podział na poszczególne lata wskazuje poniższy wykres.

Wykres nr 1 Stosunek założonych „Niebieskich Kart” do przeprowadzonych interwencji domowych przez KPP w Wieruszowie w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP w Wieruszowie oraz zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Powyższe dane wskazują, że na terenie powiatu wieruszowskiego rośnie procentowy odsetek liczby założonych „NK” w ogólnej liczbie interwencji domowych. W 2015 r. w porównaniu do 2013 r. odsetek ten zwiększył się dwukrotnie. Wskazuje to być może na zwiększenie świadomości społeczeństwa z powiatu wieruszowskiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zwiększenie aktywności w tym względzie poszczególnych służb. Zapewne rosnący odsetek występowania przemocy domowej wymaga wzmożonej interwencji instytucji do tego powołanych w celu ochrony praw ofiar, jak i oddziaływać na sprawców przemocy.

Poniższa tabela obrazuje jak w latach 2013-2015 kształtowała się liczba interwencji domowych przeprowadzonych przez KPP w Wieruszowie w poszczególnych gminach powiatu.

Tab. 2 Liczba interwencji domowych w poszczególnych gminach

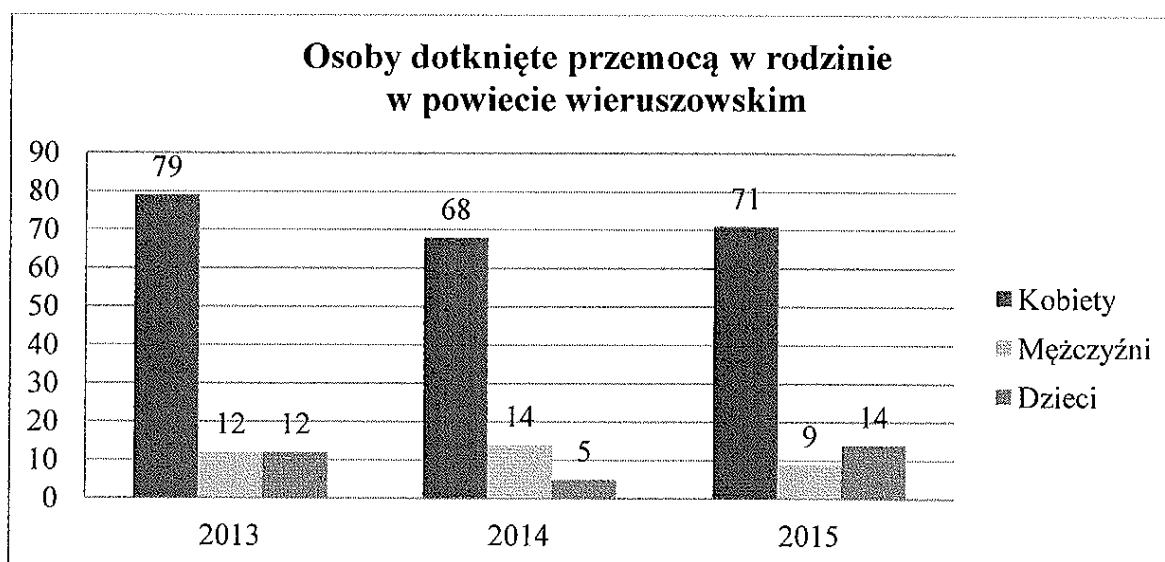
	2013	2014	2015	Razem
Liczba interwencji domowych ogółem:	787	634	421	1842
w tym w poszczególnych gminach:				
w tym:				
Wieruszów	390	311	220	921
Galewice	110	81	31	222
Sokolniki	55	57	61	173
Bolesławiec	65	27	51	143
Czastary	55	64	23	142
Lututów	67	56	16	139
Łubnice	45	38	19	102

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP w Wieruszowie

Dane wskazują, że, najwięcej interwencji w ciągu 3 ostatnich lat odnotowano w Gminie Wieruszów i Galewice, z tym, że w Gminie Galewice liczba interwencji w 2015 r. spadła ponad dwukrotnie w porównaniu do roku 2013. Liczba interwencji wzrasta nieznacznie w Gminie Sokolniki. Dzięki powyższym danym można wyszczególnić obszary wymagające szczególnej uwagi w związku ze zwiększoną agresją mieszkańców. Biorąc pod uwagę 2015 r. są to gminy Wieruszów, Sokolniki oraz Bolesławiec.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 13.09.2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” procedurę „Niebieskiej Karty” prowadzą powołane w tym celu zespoły interdyscyplinarne. Na terenie powiatu wieruszowskiego zespoły te mieszczą się przy ośrodkach pomocy społecznej. Dzięki danym przekazanych przez zespoły interdyscyplinarne możliwe było określenie liczby osób doznających przemocy w rodzinie w latach 2013 – 2015 oraz scharakteryzowanie ich względem płci.

Wykres nr 2 Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie w powiecie wieruszowskim w latach 2013-2015 z podziałem na płeć

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Dane wskazują, że liczba osób doznających przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim na przestrzeni lat 2013-2015 zmieniała się, z tym, że najwięcej osób pokrzywdzonych przemocą było w latach 2013 i 2015. Ofiarami przemocy były głównie kobiety, następnie mężczyźni i dzieci. Kobiety w tym zakresie jawią się jako osoby szczególnie zagrożone zjawiskiem przemocy. Poniższa tabela przedstawia rozkład osób dotkniętych przemocą w podziale na miejsce zamieszkania.

Tab. 3 Liczba osób dotkniętych przemocą względem miejsca zamieszkania.

Liczba osób dotkniętych przemocą		2013			2014			2015		
		Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci
Gmina Wieruszów	ogółem	35			23			24		
	w tym:	22	3	10	17	4	2	21	1	2
Gmina Galewice	ogółem	24			20			5		
	w tym:	21	3	0	17	3	0	5	0	0
Gmina Sokolniki	ogółem	8			15			7		
	w tym:	8	0	0	12	3	0	7	0	0
Gmina Czastary	ogółem	5			4			9		
	w tym:	5	0	0	3	0	1	7	1	1
Gmina Bolesławiec	ogółem	16			7			25		
	w tym:	10	4	2	3	2	2	14	5	6
Gmina Łubnice	ogółem	10			10			11		
	w tym:	9	1	0	9	1	0	9	1	1
Gmina Lututów	ogółem	5			8			13		
	w tym:	4	1	0	7	1	0	8	1	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Najwięcej osób, które doznało przemocy w latach 2013-2015 zamieszkiwało gminy: Wieruszów, Bolesławiec i Galewice. Należałoby wzmocnić powyższe obszary w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące pracy zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego.

Tab. 4 Liczba spotkań zespołów interdyscyplinarnych (ZI) oraz grup roboczych w latach 2013-2015 w poszczególnych gminach

Lata	2013	2014	2015	Razem	
Liczba spotkań ZI ogółem:	200	217	165	582	
w tym w poszczególnych gminach:					
w tym:	Wieruszów	148	146	84	378
	Bolesławiec	15	7	22	44
	Czastary	7	16	19	42
	Łubnice	11	10	13	34
	Sokolniki	8	13	7	28
	Lututów	5	11	12	28
	Galewice	6	14	8	28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Z powyższych danych wynika, że liczba spotkań zespołów interdyscyplinarnych zmalała od 2013 roku. Najwięcej posiedzeń odbyło się w 2014 roku. Znacznie zmalała liczba spotkań zespołu w gminie Wieruszów, wzrosła w gminach Bolesławiec i Czastary. Trudno określić czym jest to spowodowane.

Posiedzenia zespołów interdyscyplinarnych prowadzone są każdorazowo przez pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej. Poniższe dane wskazują udział innych oprócz pracowników socjalnych przedstawicieli poszczególnych służb w w/w spotkaniach.

Tab. 5 Realizacja Procedury „Niebieskie Karty” w powiecie wieruszowskim w latach 2013-2015 – udział służb w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych (w tym w grupach roboczych)

	2013	2014	2015	Razem	
Liczba posiedzeń ogółem:	200	217	165	582	
w tym udział poszczególnych służb:					
w tym:	Policja	193	202	145	540
	Placówki oświatowe	66	63	59	188
	GKRPA	48	54	40	142
	Służba zdrowia	34	40	42	116
	Kuratorzy	13	1	5	19
	inni	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego

Obserwuje się większą, aniżeli pozostałych służb, aktywność uczestnictwa w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych Policji, najrzadziej w spotkaniach udział biorą kuratorzy.

Przedstawiciele zespołów interdyscyplinarnych z terenu powiatu wieruszowskiego wskazują, że problem przemocy domowej często wiąże się z problemem nadużywania alkoholu

w rodzinie. Dane przekazane przez SP ZOZ Miejski Ośrodek Uzależnień i Współuzależnienia w Wieruszowie wskazują liczbę osób korzystających z pomocy Ośrodka z podziałem na gminy.

Tab. 6 Działalność SP ZOZ Miejskiego Ośrodka Uzależnień i Współuzależnienia w Wieruszowie na rzecz osób uzależnionych i współuzależnionych w powiecie wieruszowskim w latach 2013-2015

Liczba osób korzystających z pomocy Ośrodka		2013	2014	2015	Razem
Liczba osób uzależnionych ogółem:		88	99	100	287
w tym od alkoholu:		84	95	94	273
uzależnienia mieszane:		4	4	6	14
w tym w poszczególnych gminach (uzależnienie od alkoholu + uzależnienia mieszane):					
w tym:	Wieruszów	55	55	59	169
	Galewice	12	14	9	35
	Sokolniki	10	9	10	29
	Bolesławiec	4	7	10	21
	Łubnice	5	7	4	16
	Czastary	0	4	6	10
	Lututów	2	3	3	8
Liczba osób współuzależnionych ogółem:		42	34	27	103
w tym w poszczególnych gminach:					
w tym:	Wieruszów	26	19	20	65
	Galewice	5	5	3	13
	Sokolniki	4	5	3	12
	Bolesławiec	5	3	1	9
	Czastary	0	2	0	2
	Lututów	1	0	0	1
	Łubnice	1	0	0	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SP ZOZ Miejski Ośrodek Uzależnień i Współuzależnienia w Wieruszowie

Powyższe dane wskazują, że liczba osób korzystających z pomocy Ośrodka od 2014 r. pozostaje na podobnym poziomie. Najwięcej osób korzystających z pomocy w/w Ośrodka to osoby uzależnione od alkoholu z terenu gminy Wieruszów. Ze wsparcia Placówki korzystają także osoby współuzależnione, ich liczba od 2013 r. maleje, są to głównie mieszkańcy gminy Wieruszów.

Stała liczba osób uzależnionych korzystających z pomocy Ośrodka i malejąca osób współuzależnionych w odniesieniu do zwiększającego się odsetka przypadków przemocy domowej w interwencjach domowych ogółem oraz sugestie poszczególnych służb wiążących zjawisko przemocy z nadużywaniem alkoholu w rodzinie wskazują na konieczność zwiększenia oraz urozmaicenia oferty pomocowej dla osób z problemem alkoholowym, w tym uwikłanych w uzależnienie bliskiej osoby. Można stwierdzić, że rozwój w/w oferty może mieć wpływ na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Oprócz w/w Ośrodka na terenie każdej gminy funkcjonują gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, które za zadanie mają wspierać rodziny w przypadku uzależnienia. Poniższa tabela wskazuje na działalność w powyższym zakresie poszczególnych GKRPA w latach 2013 – 2015.

Tab. 7 Działalność Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (GKRPA) z powiatu wieruszowskiego w latach 2013-2015

		2013	2014	2015	Razem
Liczba osób nadużywających alkoholu, które skorzystały z pomocy GKRPA, ogółem		90	94	99	283
w tym:	kobiety	16	14	16	46
	mężczyźni	64	80	83	227
Liczba członków rodzin osób nadużywających alkoholu, które skorzystały z pomocy GKRPA		59	53	45	157
w tym:	kobiety	53	47	43	143
	mężczyźni	6	6	2	14
Liczba przyjętych zgłoszeń dot. osób nadużywających alkoholu		53	47	41	141
Liczba skierowanych wniosków do sądu o nałożenie przymusowego leczenia w placówce leczenia odwykowego		1	5	7	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych z terenu powiatu wieruszowskiego

Dane wskazują, że liczba osób nadużywających alkoholu korzystających z pomocy GKRPA w latach 2013-2015 pozostaje na podobnym poziomie. Są to głównie mężczyźni. Maleje liczba przyjętych zgłoszeń dot. osób uzależnionych od alkoholu oraz korzystających z pomocy GKRPA członków rodzin osób nadużywających alkoholu, są to w przeważającej części kobiety. W latach 2013-2015 zaobserwowano wzrost liczby złożonych wniosków do sądu o nałożenie przymusowego leczenia w placówce leczenia odwykowego. Przyrównując powyższe dane do danych przekazanych przez MOPTUiW w Wieruszowie można stwierdzić, iż w obu przypadkach liczba osób uzależnionych, korzystających z pomocy pozostaje na stałym poziomie, a maleje liczba osób współuzależnionych korzystających ze wsparcia.

W zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie powiatu wieruszowskiego specjalistycznego poradnictwa udziela Punkt Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Wieruszowie. Poniższa tabela wskazuje dane statystyczne dotyczące liczby osób korzystających z pomocy Punktu.

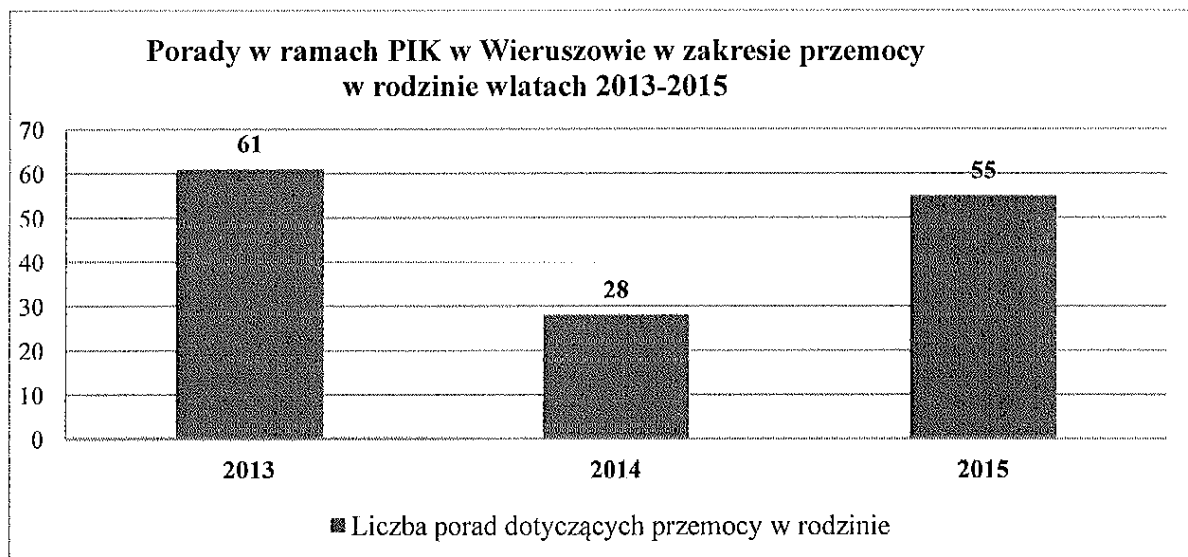
Tab.17. Liczba porad w latach 2013- 2015 udzielonych przez specjalistów Punktu Interwencji Kryzysowej

Lata	Liczba porad terapeutów uzależnień	Liczba porad pedagogicznych	Liczba porad socjalnych	Liczba porad psychologicznych	Liczba porad prawnych	Razem
2013	70	66	120	137	254	647
2014	11	77	117	179	260	644
2015	nie zatrudniano	82	113	207	280	682

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Punktu Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Wieruszowie

Powyższe dane wskazują na rosnące zapotrzebowanie na poradnictwo specjalistyczne w powiecie wieruszowskim, głównie prawne oraz psychologiczne. Z w/w poradnictwa korzystały również osoby dotknięte przemocą w rodzinie. Poniższy wykres wskazuje na liczbę zarejestrowanych porad dotyczących przemocy w rodzinie. Zaznaczyć należy, że niejednokrotnie osoby podczas spotkań w PIK w Wieruszowie nie zgłaszały faktu występowania przemocy lub ujawniały to dopiero po kilku spotkaniach. Specjaliści w ramach PIK wskazują, że sprawom dotyczącym rozpadu małżeństwa, kryzysów małżeńskich, które stanowią znaczny odsetek wszystkich udzielanych porad często towarzyszą problemy uzależnienia oraz przemocy domowej.

Wykres nr 3 Liczba udzielonych porad w ramach Punktu Interwencji Kryzysowej w Wieruszowie (PIK) z zakresu przemocy w rodzinie w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Punktu Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Wieruszowie

Dane wskazują na zmienność zjawiska przemocy w rodzinie. Stwierdzić można, że zarejestrowane porady w ramach PIK w zakresie przemocy w rodzinie po gwałtownym spadku

w 2014 wzrosły w 2015 roku. Konieczny jest dalszy rozwój poradnictwa specjalistycznego w w/w zakresie.

W aspekcie konieczności zapewnienia schronienia dla osób w kryzysie, w tym w przypadku przemocy w rodzinie Powiat Wieruszowski w 2016 roku zlecił prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej dla mieszkańców powiatu zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Od 1 marca 2016 r. do 31 grudnia 2016 r. Caritas Diecezji Kaliskiej prowadzi dla mieszkańców powiatu wieruszowskiego **Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Słupi pod Kępem** ul. Katowicka 10, 63-604 Baranów. Do 31 grudnia 2016 r. z usług Ośrodka skorzystało 5 osób, w tym jedna rodzina (kobieta z dwójką dzieci) została umieszczona w Ośrodku z tytułu przemocy w rodzinie. W POIK można przebywać maksymalnie 6 miesięcy. Realizacja zadania planowana jest również w przyszłych latach.

W zakresie realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Wieruszowskim na lata 2011 – 2016 współpracowano z **Poradnią Psychologiczno – Pedagogiczną w Wieruszowie**. W latach 2013 – 2015 prowadziła ona m.in.: profilaktykę zachowań przemocowych w formie m.in.: warsztatów dla dzieci i młodzieży, poradnictwa rodzinnego, wychowawczego, terapii małoletnich ofiar przemocy, terapii rodzin dotkniętych przemocą. Ponadto realizowała warsztaty „Szkoły dla rodziców”. W/w placówka uczestniczyła w kampaniach społecznych przeciwdziałających przemocy w rodzinie. Pracownicy doszkalali się w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie włączały się również placówki oświatowe o charakterze powiatowym: **Zespół Szkół Rolniczych im. Wincentego Baranowskiego w Lututowie**, **Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. S. Staszica w Wieruszowie**, **Zespół Szkół Ogólnokształcących im. M. Kopernika w Wieruszowie**. Prowadziły one szeroko pojętą profilaktykę uzależnień, zachowań agresywnych poprzez włączanie się w kampanie społeczne, udział w spotkaniach edukacyjnych, warsztatach szkoleniowych m.in.: w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie powiatu wieruszowskiego działało również **Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Miejski w Wieruszowie**. W ramach swej działalności przeprowadziło dwa szkolenia dla rodziców/opiekunów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ponadto świadczyło pomoc w w/w zakresie swoim podopiecznym, głównie osobom z niepełnosprawnością poprzez m.in.: szeroko rozumiane poradnictwo.

Istotne jest zapewnienie wsparcia również osobom stosującym przemoc w rodzinie m.in.: w ramach dostępności do programów korekcyjno – edukacyjnych. Zadanie to do końca 2016 roku nie było realizowane z uwagi na bariery organizacyjne: brak specjalistów do prowadzenia zajęć, brak osób chętnych do udziału w programach, brak wystarczającej liczby środków finansowych.

2. Wnioski z diagnozy – analiza SWOT.

Dzięki zebranym danym możliwe stało się opracowanie analizy SWOT.

Zalety	Wady
<ul style="list-style-type: none"> - działalność na terenie powiatu służb w zakresie przeciwdziałania przemocy tj.: - organizacji pozarządowej TPDOM w Wieruszowie oraz instytucji PCPR, GOPS, Policja, PPP w Wieruszowie, SP ZOZ MOPTUiW w Wieruszowie, placówek oświatowych, - coraz częstsze włączanie się w/w służb w uczestnictwo w posiedzeniach ZI, - współpraca z organizacjami pozarządowymi m.in.: w zakresie zlecenia prowadzenia ośrodka interwencji kryzysowej dla mieszkańców powiatu, - uruchomienie Powiatowego Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Słupi pod Kępem, - wzrost świadomości społecznej i poszczególnych służb w zakresie reagowania na przemoc, co można zaobserwować poprzez wzrost odsetka założonych „NK” w stosunku do interwencji Policji ogółem oraz wzrost udzielanych porad m.in.: w ramach PIK, - dostępność do poradnictwa specjalistycznego w godzinach popołudniowych w PIK oraz MOPTUiW, - działalność MOPTUiW w Wieruszowie i GKRPA zapewniająca opiekę osobom uzależnionym i współuzależnionym, także w przypadku przemocy w rodzinie, - podnoszenie kwalifikacji pracowników w zakresie przeciwdziałania przemocy, w tym w zakresie prowadzenia programów korekcyjno-edukacyjnych (metoda DULUTH) – 1 osoba z MOPTUiW, - działalność PPP w Wieruszowie oraz placówek oświatowych m.in.: w zakresie prowadzenia warsztatów edukacyjnych, profilaktycznych promujących zdrowy styl życia, przeciwdziałających uzależnieniom, przemocy i agresji 	<ul style="list-style-type: none"> - zbyt małe zainteresowanie GKRPA, służby zdrowia i placówek oświatowych realizacją procedury „NK”, - brak dostępności specjalistów przez całą dobę dla osób wymagających natychmiastowej pomocy, - brak grup wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, - nie realizowanie programów korekcyjno – edukacyjnych, - brak wystarczającej liczby specjalistów do prowadzenia programów korekcyjno - edukacyjnych, - brak chętnych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych, - brak narzędzi motywujących sprawców przemocy do udziału w programach korekcyjno - edukacyjnych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> -dobry klimat i otwartość służb do współpracy w zakresie przeciwdziałania przemocy, tym organizacji pozarządowych, -możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację zadań 	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost interwencji dotyczących przemocy i liczby założonych „NK”, - niewystarczające środki finansowe w budżecie powiatu na wspieranie dodatkowych działań nałożonych przez ustawodawcę,

IV Cele, założenia oraz adresaci Programu

Celem głównym Programu jest „*Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie wieruszowskim.*”

Z powyższego celu głównego wynikają **cele szczegółowe**:

1. Zwiększenie oddziaływań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
2. Zwiększenie dostępności i skuteczności pomocy dla osób dotkniętych/zagrożonych przemocą w rodzinie.
3. Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec sprawców przemocy w rodzinie.
4. Zwiększenie kompetencji służb realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Aby zrealizować cele Programu wpisujące się w cele ustawowe poniżej określono **obszary działań** oraz adresatów Programu:

Obszar 1 - Profilaktyka i edukacja w zakresie przeciwdziałania przemocy – obszar kierowany do ogółu mieszkańców powiatu wieruszowskiego, w tym osób i rodzin zagrożonych przemocą w rodzinie.

Obszar 2 - Ochrona i wsparcie osób dotkniętych przemocą w rodzinie – obszar kierowany do osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

Obszar 3 - Oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie – obszar kierowany do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Obszar 4 - Podnoszenie kompetencji służb realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie – obszar kierowany do przedstawicieli poszczególnych służb działających w obszarze przemocy.

Powyższe obszary zostały w dalszej części Programu przypisane do konkretnych podmiotów. Opisano także wskaźniki monitorowania działań zmierzających do osiągnięcia celu głównego Programu.

V. Obszary, rodzaje działań oraz wskaźniki realizacji Programu**Obszar 1 - Profilaktyka i edukacja w zakresie przeciwdziałania przemocy**

Cel: 1. Zwiększenie oddziaływań profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

L.p.	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Źródło finansowania
1.	Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych, głównie w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą	PCPR, KPP, PPP,	2017-2022	liczba opracowanych programów, liczba zrealizowanych programów, liczba uczestników programów	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek fundusze krajowe i UE
2.	Organizowanie kampanii/spotkań/zajęć promujących działania służące przeciwdziałaniu przemocy, w tym promujących metody wychowawcze bez użycia przemocy	PPP, Placówki oświatowe, PCPR	2017-2022	liczba kampanii/spotkań/zajęć, szkoleń, liczba godzin, liczba uczestników, liczba informacji przekazanych do mediów	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek fundusze krajowe i UE
3.	Wspólna realizacja przedsięwzięć na rzecz przeciwdziałania przemocy z Wojewodą Łódzkim, Samorządem Województwa Łódzkiego, powiatowymi i gminnymi samorządami, placówkami edukacyjnymi, kościołami lub związkami wyznaniowymi oraz innymi instytucjami w powiecie zajmującymi się problematyką przemocy	PCPR, KPP, PPP, Placówki oświatowe	2017-2022	liczba wspólnych przedsięwzięć, liczba uczestników zrealizowanych działań	budżety samorządów gmin, powiatu, województwa, fundusze krajowe i UE

Obszar 2 - Ochrona i wsparcie osób dotkniętych przemocą w rodzinie – obszar kierowany do osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Cel: Zwiększenie dostępności i skuteczności pomocy dla osób dotkniętych/zagrożonych przemocą w rodzinie.

L.p.	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Źródło finansowania
1.	Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form udzielania wsparcia w przypadku przemocy domowej	PCPR, KPP, PPP, Placówki oświatowe, TPDOM	2017-2022	liczba materiałów (plakatów, ulotek i innych), liczba materiałów przekazanych mediom	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek
2.	Realizacja działań o tematyce uwzględniającej problematykę przemocy w rodzinie, w tym we współpracy z organizacjami pozarządowymi	PCPR, KPP, PPP, Placówki oświatowe, TPDOM	2017-2022	Liczba zrealizowanych projektów, liczba projektów zrealizowanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi, liczba zajęć, szkoleń, pogadanek, liczba godzin, liczba uczestników	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek, fundusze krajowe i UE
3.	Prowadzenie poradnictwa specjalistycznego w przypadku przemocy	PCPR - PIK, PPP	2017-2022	liczba porad, w tym prawnych, socjalnych, psychologicznych i innych,	budżet powiatu, fundusze krajowe i UE
4.	Prowadzenie pomocy psychologicznej, w tym grup wsparcia dla osób dotkniętych przemocą, również w przypadku problemów wychowawczych, agresji dzieci itp.	PCPR, PPP, organizacje pozarządowe	2017-2022	Liczba programów terapeutycznych, liczba uczestników programów, liczba grup wsparcia, liczba godzin, liczba uczestników	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek, fundusze krajowe i UE
5.	Zapewnienie schronienia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodku interwencji kryzysowej, w tym w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi	Powiat/ PCPR, organizacje pozarządowe	2017-2022	Liczba zleconych zadań publicznych, liczba miejsc w ośrodku, liczba osób umieszczonych w ośrodku, w tym liczba dzieci	budżet powiatu

6.	Zapewnienie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	PCPR	2017-2022	liczba dzieci odebranych z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie, liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej z powodu przemocy	budżet powiatu
7.	Stosowanie procedury „Niebieska Karta”	PCPR - PIK, OPS, Placówki oświatowe, KPP, Służba zdrowia	2017-2022	liczba założonych „NK”, liczba zakończonych procedur „NK” z uwagi na ustanie przemocy	budżet powiatu, gminy

Obszar 3 - Oddziaływanie na sprawców przemocy w rodzinie – obszar kierowany do osób stosujących przemoc w rodzinie

Cel: Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

L.p.	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Źródło finansowania
1.	Ewidencjonowanie podmiotów realizujących oferty dla osób stosujących przemoc w rodzinie, w tym realizujących programy korekcyjno-edukacyjne	PCPR	2017-2020	liczba informatorów z danymi teleadresowymi podmiotów realizujących ofertę dla sprawców przemocy, w tym aktualizacje informatorów na stronie PCPR	budżet powiatu, fundusze krajowe i UE
2.	Przekazywanie zaktualizowanych informatorów z powiatu dot. oferty wsparcia dla osób stosujących przemoc w rodzinie zgodnie z Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020	PCPR	2017-2020	liczba przekazanych informatorów	budżet powiatu i budżety własne poszczególnych jednostek, fundusze krajowe i UE

3.	Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, w tym programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc	PCPR, organizacje pozarządowe	2017-2022	liczba programów, liczba uczestników programu, liczba osób, które ukończyły program, liczba osób, które po ukończeniu programu powróciły do zachowań przemocowych	budżet powiatu, fundusze krajowe i UE
----	---	-------------------------------	-----------	---	---------------------------------------

Obszar 4 - Podnoszenie kompetencji służb realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Cel: Zwiększenie kompetencji służb realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

L.p.	Rodzaje działań	Realizatorzy	Termin realizacji	Wskaźniki	Źródło finansowania
1.	Uczestnictwo w szkoleniach z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym w superwizji, grupach wsparcia i innych spotkaniach wspierających osoby pracujące w obszarze przeciwdziałania przemocy	PCPR, KPP, PPP, Placówki oświatowe, TPDOM	2017-2022	liczba szkoleń i itp. (tematyka), liczba uczestników	budżet powiatu, fundusze krajowe i UE

VI Monitoring i ewaluacja

Monitorowanie i ewaluacja „Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2022” odbywać się będzie raz na rok w oparciu o sprawozdanie z realizacji w/w Programu. Polegać będzie na analizie jakościowej i ilościowej danych przekazanych do sporządzenia sprawozdania. W/w sprawozdanie zawierać będzie podsumowanie i wnioski z realizacji działań w danym roku sprawozdawczym. Powyższe informacje przedkładać będzie Kierownik PCPR – koordynator Programu - Zarządowi Powiatu a ten Radzie Powiatu. Ewaluacja będzie miała charakter usprawniający i wskazujący kierunki ewentualnych zmian w tworzeniu Programu na kolejne lata.